
РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2024-1\(28\)-187-207](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2024-1(28)-187-207)

УДК 336.1:352]:338.244.47

JEL Classification: H71; H72

Роман Іванович Щур

доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

E-mail: roman.shchur@pnu.edu.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-9945-3939>

Іван Іванович Плець

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна)

E-mail: ivan.plets@pnu.edu.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-9649-6770>

Микола Миколайович Урбанович

аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: m64403132@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0009-0992-2881>

**ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Анотація. У статті систематизовано підходи раціонального використання наявних фінансових інструментів розвитку для їх ефективного впровадження в діяльності територіальних громад (ТГ) в умовах децентралізації. Розглянуто світову практику створення територіальних громад, подано авторське трактування поняття терміну «територіальна громада». Окреслені особливості управління фінансами та економічною складовою розвитку територіальної громади. Згруповано ознаки територіальної громади як економічної системи. Визначено сукупність джерел залучених і наявних ресурсів територіальних громад. Розглянуті інструменти та важелі фінансового забезпечення ТГ. Структуровано напрями використання фінансових інструментів розвитку територіальних громад. Розглянуто класифікацію ризиків та загроз фінансово-економічного розвитку ТГ в Україні.

Ключові слова: територіальна громада; фінансові інструменти; децентралізація; фінанси; фінансові установи; держава; місцеве самоврядування; субвенції; кошторис; регіональний розвиток; інфраструктура.

Рис.: 7. Бібл.: 32.

Постановка проблеми. Формування та розвиток територіальних громад складає основу державної політики децентралізації. Кількість одиниць новостворених територіальних громад (ТГ) кожного

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

року збільшується, оскільки відбуваються процеси об'єднання населених пунктів, при цьому деякі з них можуть зникати з географічної мапи, інші створюються на їх місці. Основна мета цього процесу – побудова конкурентної та фінансово стійкої моделі автономних територіальних громад з високим рівнем фінансової незалежності та грамотності. Вирішення цього питання є основним при реформуванні адміністративно-територіальної та фінансово-бюджетної систем в Україні. Проте є недостатньо визначеними процеси правильної побудови фінансової стратегії розвитку територіальних громад та забезпечення їх відповідним фінансовим інструментарієм, що допоможе оцінити ефективність реалізації стратегії розвитку територіальних громад загалом. Неповністю розкриті питання впровадження механізму формування стратегії розвитку територіальної громади для забезпечення їхньої фінансової діяльності як окремої адміністративної одиниці. Таким чином, тема дослідження є актуальною і відповідає сучасним викликам, що постають перед територіальними громадами при впровадженні фінансових інструментів їхнього розвитку в процесі децентралізації повноважень органів місцевого самоврядування.

Аналіз останніх публікацій. Окремі теоретичні положення щодо формування фінансових інструментів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації розглядалися такими вченими, як М. Бондарчук, О. Рубан, М. Мельник, О. Бобровська, О. Чубар, Л. Макаренко, П. Остапчук, А. Ткачук, О. Сокіл, Л. Єфименко та інші. Перераховані вчені присвятили свої дослідження проблемам оперативного фінансового забезпечення територіальних громад у межах зміцнення фінансової бази для новостворених територіальних громад та її удосконалення для вже існуючих. Акценти при дослідженні схожих тем, розставлені на забезпеченні інституційного обґрунтування бази дослідження функціонування територіальних громад, аналіз підходів до узгодження фінансових та нефінансових інтересів формування механізму функціонування територіальних громад, теоретико-практичне обґрунтування напрямів використання залучених фінансових ресурсів територіальних громад та інші.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на різноманітність досліджень щодо питань децентралізації та фінансових інструментів розвитку територіальних громад, недослідженими залишаються питання формування факторів впливу на стратегію управління фінансами територіальних громад та розвиток фінансової бізнес-моделі національної економіки України в цьому контексті. Також недостатньо розкритими є принципи побудови стратегії фінансового розвитку ТГ. У межах значної кількості міжнародних програм фінансової підтримки розвитку ТГ, неактуалізовані складові покращення якісних і кількісних показників діяльності ТГ та недостатньо розкриті методи державного управління територіальною громадою і їх взаємодія між собою у зв'язці «органи місцевого самоврядування, територіальна громада, міжнародне співробітництво, менторство, бюджет». Також залишаються нерозкритими питання щодо показників оцінювання ефективності діяльності територіальних громад, що потребують детальнішого теоретичного розгляду, аналізу та обґрунтування.

Метою статті є поглиблення теоретичних положень використання фінансових інструментів для активізації економічного розвитку територіальних громад в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу. Концепція децентралізації територіальних громад є домінуючою у сучасному суспільстві. Такий розподіл притаманний майже всім розвиненим країнам світу. Україна не є винятком і також обрала цей вектор розвитку з огляду на сучасні економічні умови розвитку територій та притаманні нашому народу національні європейські цінності. Реформа децентралізації наближає громадянина до інституту влади, представленого органами місцевого самоврядування – територіальними громадами. В основі такого переходу, базову позицію має державно-приватне партнерство, що використовується і в більшості реформ розвинених країн. Держава, що відповідає всім загальноєвропейським тенденціям, повинна створювати рівні умови для використання різних фінансових інструментів у реформуванні територіальних громад. Світова практика створення територіальних громад включає в себе [20]:

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- податкові надходження до бюджету громади шляхом встановлення невеликих податків для всіх учасників громади у вигляді щомісячних внесків;

- акумулювання наявних фінансових ресурсів, що можуть включати в себе: допомогу донорів, приватний капітал, фінансування згідно з участю в міжнародних програмах тощо;

- вивільнення тимчасово незадіяних коштів для їх примноження шляхом розміщення на депозитні рахунки в банку.

Для України економічний термін «територіальна громада» є відносно новим. До появи децентралізації ТГ досліджувалися із двох поглядів: перша – ТГ як суб'єкт органу місцевого самоврядування; друга – ТГ як соціальний суб'єкт формування інтересів населення, що проживає на визначеній території. Підходи до визначення поняття «територіальна громада» у вітчизняній і зарубіжній літературі значно відрізняються. Для прикладу зазначимо, що представники зарубіжної економічної наукової думки трактують ТГ як сукупність етнографічних, соціологічних, економічних, територіальних підходів, які поєднують певну групу громадян, що постійно проживають і працюють на підзвітній їм території, визначеній державою. Яскравими представниками такого тлумачення ТГ виступали: В. Кампо, Р. Шаффер, К. Шелпі, К. Джозеф, Б. Вейнгаєст та інші [23]. Аналізуючи науковий інтерес вітчизняних учених щодо трактування поняття ТГ, виокремимо такі:

- І. Бодрова трактує поняття ТГ як сукупність інтелектуально-комунікативних, публічно-правових, комплексно-територіальних підходів, що мають на меті об'єднати на історично визначеній частині території в чітко окреслених адміністративних межах територіальний колектив громадян [26];

- О. Батанов розглядає територіальну громаду як сукупність жителів, які постійно проживають і працюють на території добровільного адміністративного об'єднання [18];

- Ю. Наврузова вважає, що територіальна громада – це певний визначений та окреслений соціальний організм, ознакою якого є задоволення суспільних і індивідуальних потреб його жителів [9];

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

- М. Драгоманов, І. Франко, Б. Грінченко визначали поняття територіальної громади як головний інститут виявлення і впровадження громадських ініціатив, що визначав і характеризувався організацією господарського й культурного життя людей, що проживали в цій громаді [16].

У сучасних умовах розвитку України як сильної та незалежної держави усі ці наукові думки знайшли своє відображення в законодавчих ініціативах, зокрема: Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» так трактує термін територіальна громада – це сукупність жителів, що об'єднані постійними умовами проживання у межах села, селища, міста, які є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, що мають єдиний адміністративний центр [24].

Відповідно до вищезазначеного трактування різних наукових думок та підходів до визначення терміна «територіальна громада», подаємо авторське визначення цієї дефініції. *Територіальна громада* – це визначена державою у своїх адміністративно-територіальних межах, інтеграція людей, добровільно об'єднаних між собою сукупними інтересами, які консолідують зусилля всіх жителів для досягнення бажаного результату розвитку громади з урахуванням уявлень, мотивів, фінансів та інших складових для проживання, спілкування, виховання кожного жителя.

Однією з основних складових успішного розвитку ТГ є фінансова складова. Розглянемо детальніше особливості управління фінансами та економічною складовою розвитку ТГ (рис. 1).

Як видно із рис. 1, структура фінансів територіальної громади передбачає вибір оптимальних і прийнятних джерел фінансування, разом із балансуванням показників доходів і видатків ТГ. Основу такої моделі управління складає правильний та раціональний вибір оптимальних напрямків використання наявних фінансових ресурсів та залучення нових у подальшій перспективі розвитку громади шляхом об'єднання фінансування державних коштів і приватного бізнесу.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

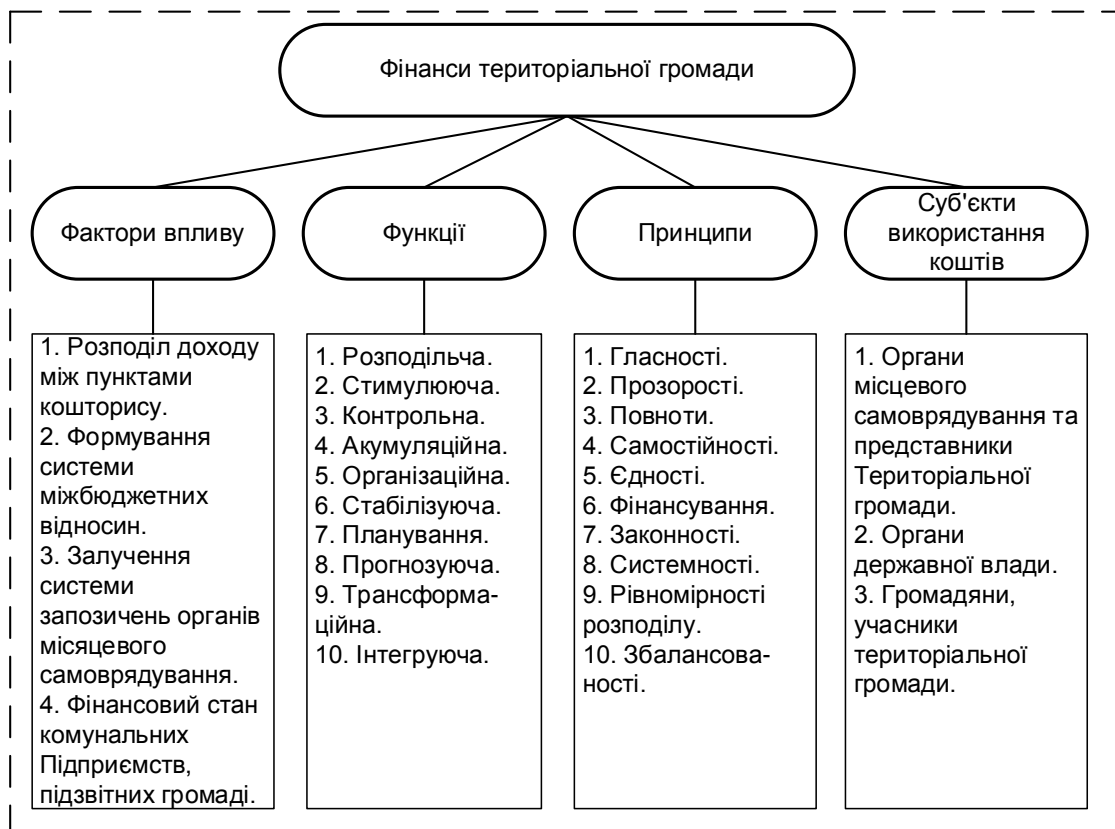

Рис. 1. Особливості управління фінансами та економічною складовою розвитку ТГ

Джерело: побудовано авторами з використанням [2; 16; 29].

Розібравши фінансову складову розвитку ТГ, звернемо увагу на характерні ознаки, що виділяють територіальну громаду як самостійно інтегровану економічну систему [28]. З погляду фінансових інструментів, що виступають базисом розвитку ТГ, економічна система виступає як адаптаційний механізм, що слугує зв'язувальною ланкою між різними рівнями взаємодії ТГ з органами місцевого самоврядування та бізнесом. Згруповані ознаки, що виділяють ТГ в економічну систему відобразимо на рис. 2.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

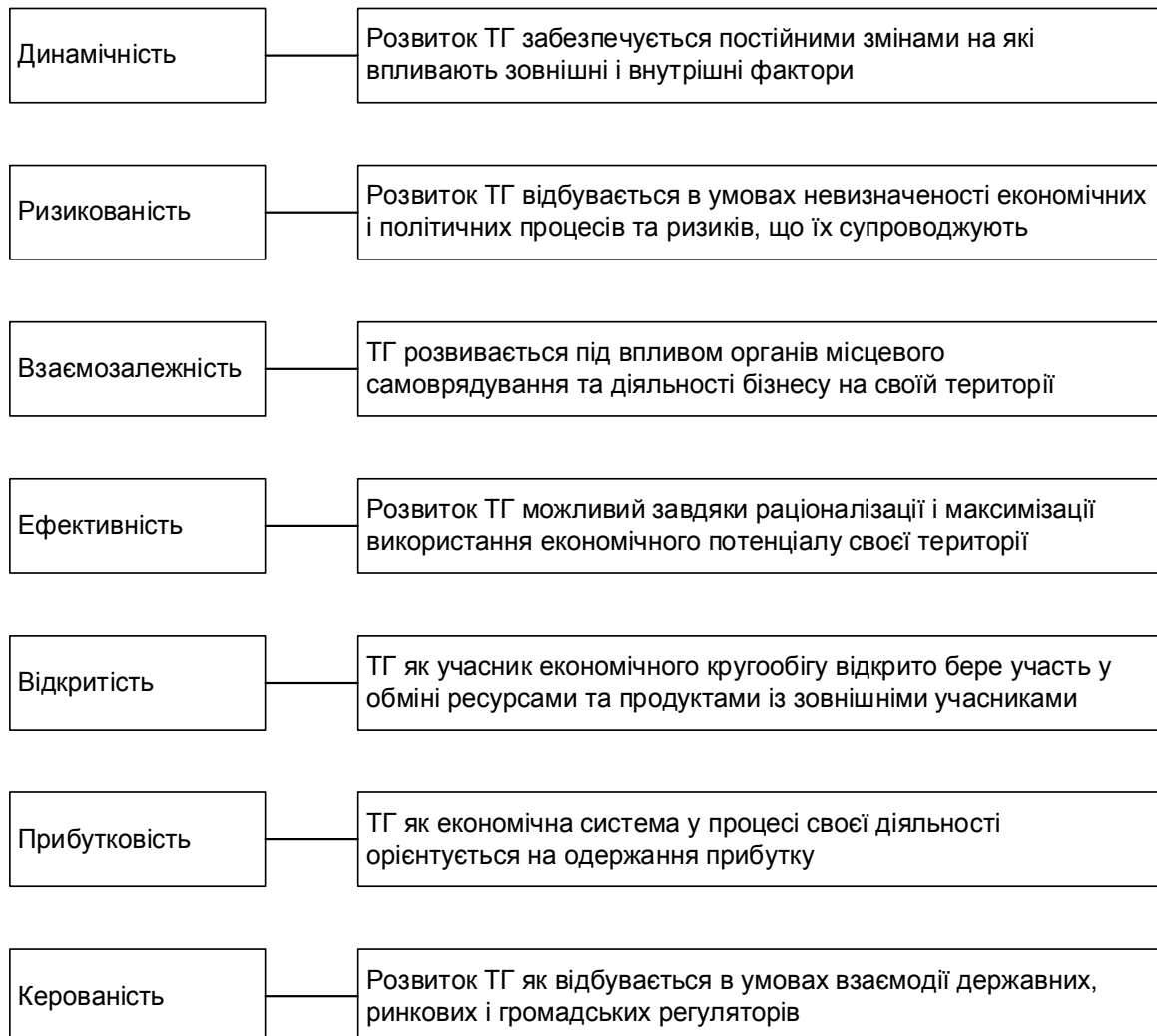

Рис. 2. Ознаки територіальної громади як економічної системи
Джерело: побудовано авторами з використанням [1; 11].

Рисунок 2 показує, що формування єдиного індикатору економічної та фінансової спрямованості ТГ, як цілісної економічної системи залежить від багатьох складових, що охоплюють усі основні сфери фінансово-економічного розвитку, а саме сукупність внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків з усіма учасниками цього процесу. Разом з тим, слід зазначити, що основу такої взаємодії складають чітко і правильно сформульовані організаційно-економічні засади розвитку територіальної громади [4], що базуються на формуванні бюджетного механізму самодостатнього фінансово-економічного розвитку детальнішого представленого на рис. 3.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

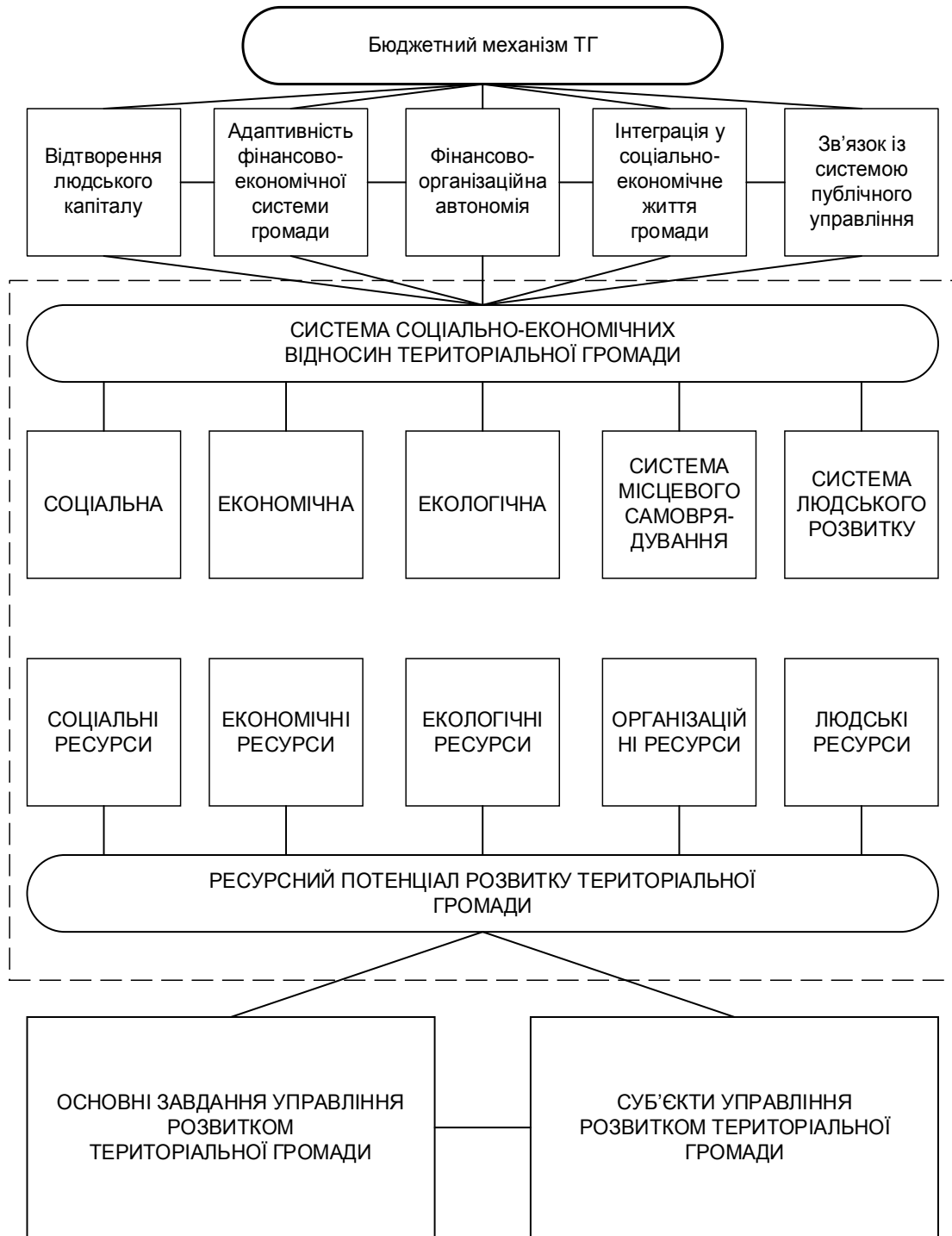

Рис. 3. Бюджетний механізм самодостатнього фінансово-економічного розвитку ТГ
Джерело: побудовано авторами з використанням [9; 21].

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

На рис. 3 ми бачимо взаємозв'язок всіх складових бюджетного механізму самодостатнього фінансово-економічного розвитку ТГ. Побудова такої структури розвитку ТГ дає можливість ефективно залучати та об'єднувати всі наявні ресурси ТГ для формування ефективних фінансових інструментів рис. 4.

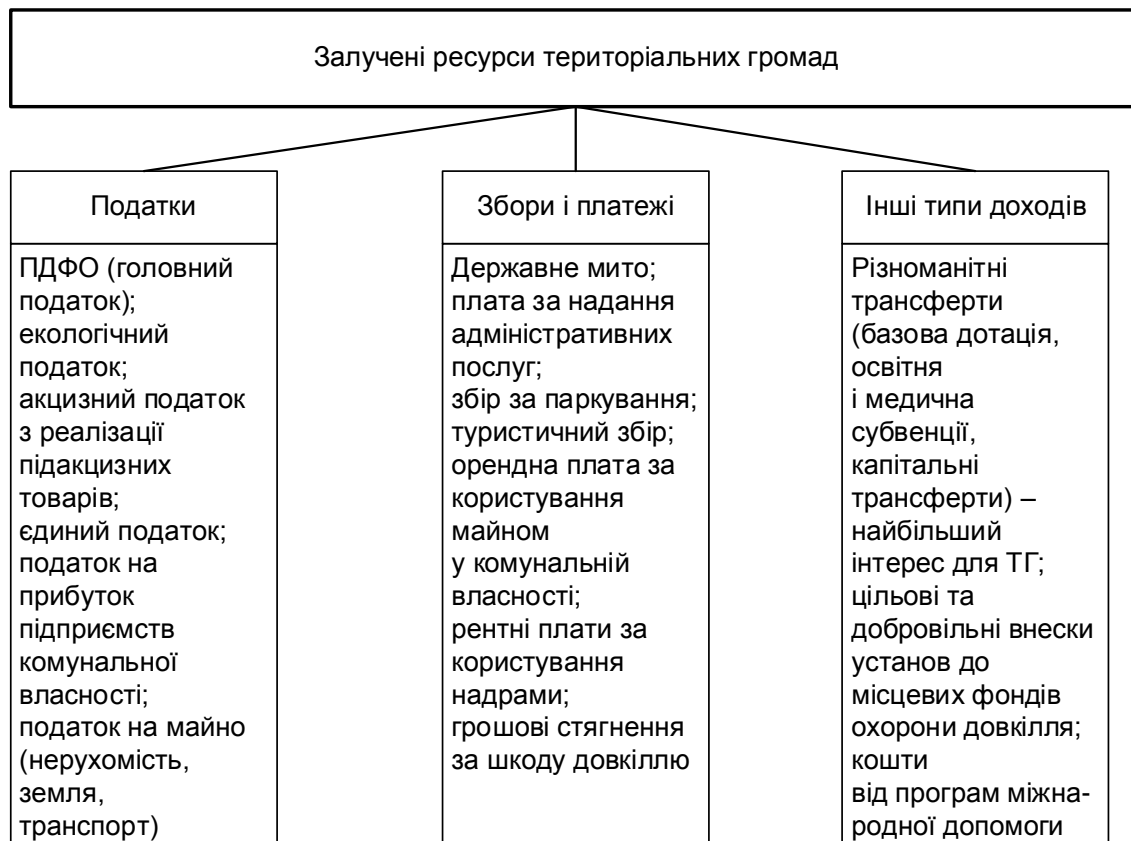

Рис. 4. Сукупність залучених і наявних ресурсів територіальних громад

Джерело: побудовано авторами з використанням [5; 6; 31].

Як видно із рис. 4, ТГ можуть залучати різні види ресурсів для отримання додаткових фінансових коштів, які вони можуть потім перерозподіляти для розвитку громади. Завдяки такому ресурсному наповненню, територіальні громади повністю перейшли на прямі міжбюджетні відносини з органами місцевого самоврядування та стали повноцінними суб'єктами бюджетного процесу в Україні [7]. Розглянемо детальніше динаміку створення ТГ в Україні за період 2015-2023 роки, для аналізу процесу децентралізації та забезпечення фінансових потреб учасників ТГ.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Таблиця 1

Динаміка створення територіальних громад в Україні

Показники	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість ТГ, од.	1029	1070	1439	1469	1488
Кількість жителів ТГ, млн осіб	11,7	12,1	21,4	29,7	38,11

Як видно із таблиці 1, кількість ТГ зростає, кількість жителів, що залучені в ці ТГ, теж зростає. Реформа децентралізації дає можливість використовувати наявні фінансові ресурси так, як це потрібно громаді. Серед методів фінансового забезпечення ТГ можна визначити наступні [13; 30]:

- акумулювання фінансових ресурсів ТГ шляхом надання певних платних видів послуг;
- аналіз та оцінка використання фінансових ресурсів проводиться з використанням фінансових інструментів розвитку ТГ;
- перерозподіл і використання фінансових ресурсів залежно від досягнутих фінансових результатів діяльності ТГ.

Можемо стверджувати, що саме фінансові інструменти розвитку ТГ складають основу її життєдіяльності і примноження добробуту всіх жителів. Фінансові інструменти розвитку ТГ переважно представлені такими методами фінансового забезпечення, як самофінансування, кредитування, інвестування, прогнозування та інші. Інструментами та важелями фінансового забезпечення ТГ в такому випадку виступають: податки та збори, субсидії, субвенції, дотації, податкові пільги та інші [15]. Усі ці складові фінансових інструментів розвитку ТГ в умовах децентралізації реалізують правове, нормативне та інформаційне забезпечення громади і її фінансову стабільність та незалежність від державних субвенцій. На основі такого аналізу, можемо визначити і структурувати фінансові інструменти розвитку ТГ в умовах децентралізації в одну взаємопов'язану систему (рис. 5). Наведені на рис. 5 фінансові інструменти розвитку ТГ, лягають в основу побудови концепції нової інвестиційної стратегії розвитку територіальних громад. Вона відкриває нові можливості для пошуку додаткових джерел фінансування різного роду проєктів, що заплановані для реалізації в ТГ, розширення можливостей використання та застосування новітніх фінансових технологій для удосконалення фінансового обліку ТГ в умовах децентралізації [22]. Метою впровадження відповідних фінансових інструментів є необхідність у сучасних умовах економічної та політичної невизначеності заміни наявних традиційних форм фінансово-економічних відносин усередині громади на нові.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Рис. 5. Структура впровадження фінансових інструментів розвитку територіальних громад

Джерело: побудовано авторами з використанням [17; 19; 26].

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Рисунок 5 показує нам, що усунення наявних фінансових, організаційних, економічних і інших проблем на рівні територіальних громад можна нівелювати, якщо правильно розподіляти наявні фінансові інструменти розвитку ТГ. Раціональний розподіл наявних фінансових інструментів здійснюється за визначеними напрямками їх використання. Розглянемо детальніше структуру напрямів використання фінансових інструментів (рис. 6).

Рис. 6. Напрями використання фінансових інструментів розвитку територіальних громад

Джерело: побудовано автором з використанням [10; 14; 25].

Проведена систематизація напрямів використання фінансових інструментів розвитку територіальних громад (рис. 6), дозволяє стверджувати, що визначені напрями використання коштів за всіма фінансовими інструментами розвитку приблизно однаково рівні між собою і їх вплив рівномірний на життєдіяльність ТГ. Слід відзначити, що великий вплив на розвиток використання фінансових інструментів розвитку територіальних громад в умовах децентралізації впливають залучені грантові програми фінансування або співфінансування. Такі програми мають стати основою для залучення інвестицій та кредитних ресурсів при розвитку ТГ, зокрема, найпоширенішими прикладами можуть виступати [18]: Програма «Гранти для малих та середніх підприємств від ЄБРР», Програма «EU4Business: Мережа центрів підтримки бізнесу в Україні», Програма «COSME», Програма ЄС «Креативна Європа» та інші. Такі програми допомагають отримувати новий світовий та європейський досвід для розвитку ТГ та відкривають нові можливості для бізнесу. Кошти, які залучені від таких програм, є або безповоротними, або з мінімальною відсотковою ставкою, що значно

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

нижче за відсоткову ставку по кредитах для МСБ від українських банків або державних програм [20]. Проте виникають ризики та загрози фінансово-економічного розвитку ТГ, якщо виділені кошти розподіляються неправильно або некоректно (рис. 7).

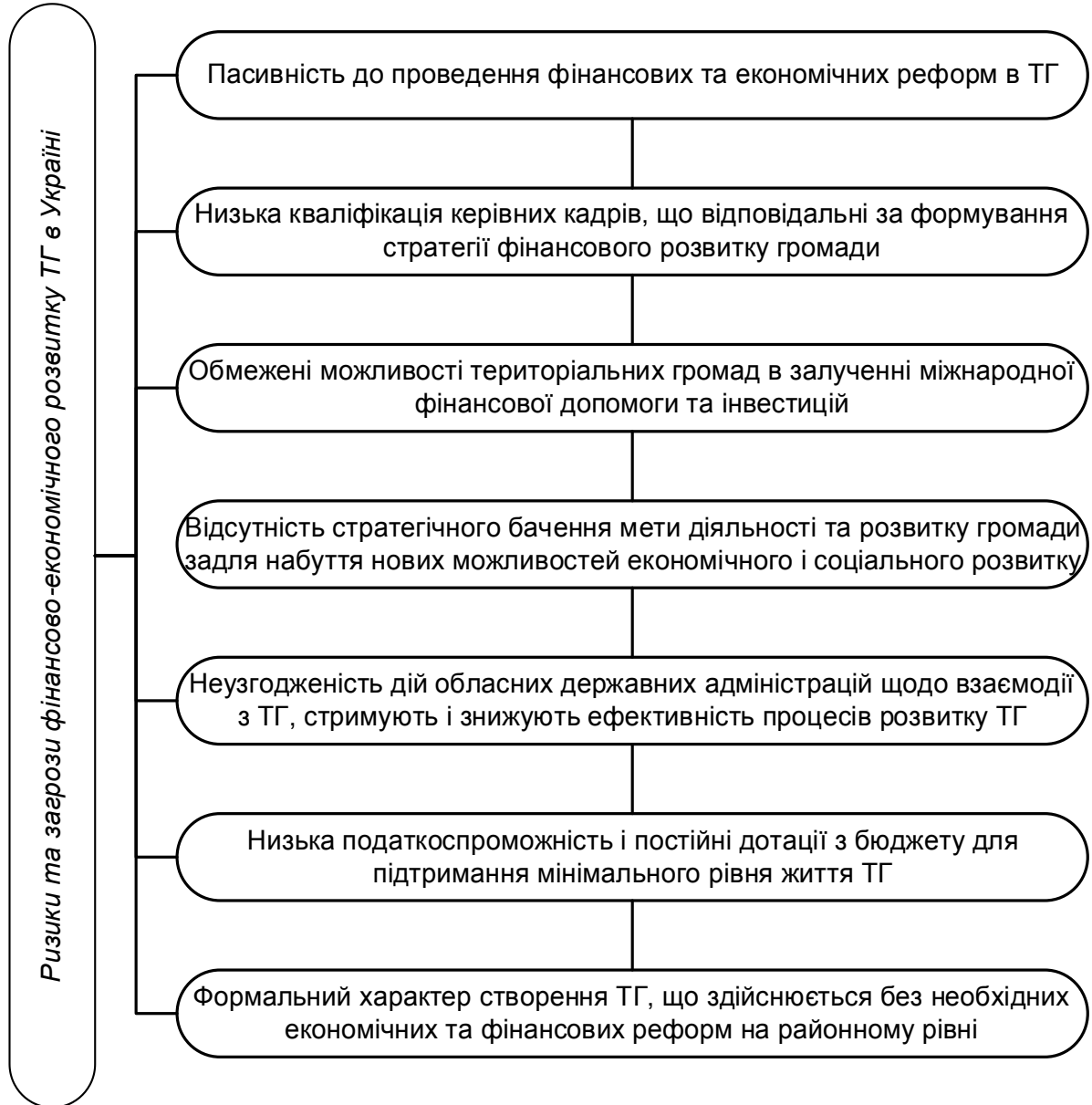

Рис. 7. Ризики та загрози фінансово-економічного розвитку ТГ в Україні

Джерело: побудовано автором з використанням [3; 8; 12; 32].

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Як видно із рис. 7, загрози для стабільного розвитку ТГ є значними й ігнорувати їх керівникам ТГ не варто. Загалом, слід відзначити, що фінансові інструменти розвитку ТГ в умовах децентралізації є першим кроком для формування ефективної стратегії управління фінансовим розвитком ТГ [27]. Перелічені вище заходи, дадуть змогу підвищити конкурентну боротьбу серед населених пунктів в межах ТГ, знизити рівень корумпованості у сфері управління фінансами ТГ та звести його до мінімального значення, розширити надання більшої кількості різних суспільних послуг в рамках ТГ, що дасть можливість наповнювати додатковими коштами бюджет ТГ, залучити висококваліфікованих фахівців до управління структурою ТГ.

Висновки і пропозиції. Фінансові інструменти розвитку ТГ в умовах децентралізації посідають головне місце у загальнодержавній стратегії розвитку територій. Визначені джерела фінансування діяльності ТГ, включають в себе: бюджетні, грантові, інвестиційні та кредитні фінансові інструменти. Визначені в статті аспекти розвитку ТГ, можуть бути використані для формування організаційно-економічного механізму розвитку територіальних громад, складові якого є взаємопов'язаними й взаємодоповнюючими. Сучасна реформа децентралізації позитивно впливає на загальний розвиток ТГ, оскільки залучає не тільки власні ресурси на розвиток ТГ, але й організовує грантові програми фінансування для всіх ТГ у кожному регіоні. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад є основою для досягнення сталого соціально-економічного розвитку. Модернізація наявної інфраструктури ТГ, дає можливість отримувати нові доходи від залучення різних бізнес-структур та формування власних промислових інкубаторів та кластерів, що можуть стабільно наповнювати дохідну частину бюджету ТГ. На основі визначених фінансових інструментів розвитку ТГ, має бути розроблена програма стратегії розвитку територіальних громад, що буде враховувати реальні показники та можливості зростання фінансово-економічного потенціалу ТГ, спираючись на специфіку території та невикористані можливості щодо її освоєння.

Список використаних джерел

1. Управління фінансовими ресурсами та бюджетом територіальних громад : практич. посіб. / О. Ю. Бобровська, Т. А. Крушельницька, О. Ю. Матвеєва, М. М. Трещов, Л. Г. Шевченко ; за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Дніпро : ГРАНІ, 2018. – 128 с.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

2. Бобровська О. Ю. Фінансово-економічне забезпечення територій в умовах децентралізації / О. Ю. Бобровська, А. Ю. Мунько // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 4. – С. 84–92.
3. Бобровська О. Ю. Інноваційно орієнтоване управління економічним зростанням регіонів / О. Ю. Бобровська // Інвестиції: практика та досвід. – 2022. – Вип. 9-10. – С. 5–10.
4. Бондарук Т. Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації / Т. Г. Бондарук // Науковий вісник НАСОНА. – 2015. – № 1. – С. 51–56.
5. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг : навч. посіб. / Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ткачук. – Київ, 2017. – 107 с.
6. Гоголь Т. В. Трансформація територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні / Т. В. Гоголь, Л. М. Мельничук // Право та держава України. – 2022. – № 1. – С. 216-224.
7. Дем'янчук О. Складові фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці / О. Дем'янчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». – 2014. – № 25. – С. 95-103.
8. Джурик Х. Б. Теоретико-методологічні підходи до оцінювання доходів об'єднаних територіальних громад / Х. Б. Джурик, М. К. Бондарчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2019. – № 3. – С. 48-51.
9. Дуб А. Р. Фінансові механізми державної підтримки соціально-економічного розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації / А. Р. Дуб, Ю. П. Наврузова // Проблеми економіки. – 2019. – № 1 (39). – С. 52–58.
10. Дурман М. О. Субвенція на розвиток інфраструктури об'єднаних територіальних громад як інструмент впровадження нової регіональної політики / М. О. Дурман, О. Л. Дурман // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2018. – № 2. – С. 37–42.
11. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації влади / за заг. ред. д-ра наук з державного управління, професора, заслуженого юриста України В. М. Олуйка. – Київ : Ваіте, 2017. – 432 с.
12. Костецький В. В. Перспективи розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні / В. В. Костецький, В. С. Толуб'як // Інвестиції: практика та досвід. – 2019. – № 14. – С. 33-41.
13. Крайни О. Фінансування розвитку територіальних громад в умовах децентралізації / О. Крайни, О. Федорчак // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики. – 2022. – Т. 2(43). – С. 118-125.
14. Крушельницька Т. Фінансова самодостатність територіальних громад в умовах децентралізації: аналіз та нові виклики / Т. Крушельницька // Аспекти публічного управління. – 2020. – Вип. 8(1). – С. 6–17.
15. Кузькін Є. Ю. Фінансове забезпечення фіскального простору місцевого самоврядування: монографія / Є. Ю. Кузькін. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця; ПП «Технологічний Центр», 2019. – 260 с.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

16. Державна економічна політика регіонального розвитку : навч. посіб. / Латинін М. А., Бобровська О. Ю., Дорошенко Г. О. та ін. ; за заг. ред. М. А. Латиніна. – Харків : ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2015. – 402 с.

17. Легкоступ І. Децентралізація та її фінансові аспекти в сучасних соціально-економічних умовах України / І. Легкоступ, А. Суляк // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2016. – Т. 21, Вип. 2. – С. 151–155.

18. Лопушинський І. П. Бюджетно-фінансова децентралізація в контексті реформування місцевого самоврядування в Україні / І. П. Лопушинський, Л. М. Григор'єва, О. К. Батанов // Наукові перспективи. – 2022. – № 1(19). – С. 49–158.

19. Марущин Ю. В. Інструменти бюджетної підтримки розвитку об'єднаних територіальних громад / Ю. В. Марущин // Університетські наукові записки. – 2018. – № 66. – С. 200–210.

20. Мацук З. А. Міжбюджетні трансферти в системі фінансового регулювання: вирівнювання фінансово-економічного розвитку регіонів / З. А. Мацук // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. – 2013. – № 1. – С. 128–139.

21. Мусаєва І. В. Сутність організаційного механізму державного управління фінансовим забезпеченням регіону / І. В. Мусаєва // Ефективність державного управління. – 2017. – № 3(48). – С. 208–215.

22. Олексюк Г. В. Управління територіальними громадами на засадах територіального маркетингу: теоретико-методологічні аспекти / Г. В. Олексюк, Н. М. Попадинець, Н. С. Самотій // Регіональна економіка. – 2021. – № 3(101). – С. 15–27.

23. Пігуль Н. Г. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ / Н. Г. Пігуль, О. В. Люта // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 9. – С. 684–688.

24. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 10.08.2024 № 280/97-ВР. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

25. Спасів Н. Я. Фінанси об'єднаних територіальних громад: детермінанти та пріоритети розвитку : монографія / Н. Я. Спасів. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 480 с.

26. Тарангул Л. Л. Особливості формування міжбюджетних фінансових потоків в умовах запровадження в Україні бюджетної децентралізації / Л. Л. Тарангул, Т. А. Коляда, І. В. Бодрова // Фінанси України. – 2015. – № 3. – С. 30–44.

27. Чубарь О. Г. Децентралізація і фінансове забезпечення територіальної громади / Чубарь О. Г., К. С. Машіко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2016. – Вип. 1(1). – С. 419–426.

28. Шibaєва Н. В. Складові процесу децентралізації в Україні / Н. В. Шibaєва // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – 2016. – № 3. – С. 205–216.

29. Щур Р. І. Фінанси об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації в Україні : монографія / Р. І. Щур. – Тернопіль : Осадца Ю. В., 2019. – 394 с.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

30. Щур Р. І. Фінанси територіальних громад: особливості формування в сучасних умовах / Р. І. Щур // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. Вип. 20(3). – С. 162-165.

31. Щур Р. І. Фінансовий потенціал територіальних громад: теоретичний аналіз / Р. І. Щур // Економіка та держава. – 2018. – № 5. – С. 60–64.

32. Melnyk V. Peculiarities of forming total revenues of united territorial communities in Ukraine under current conditions of transforming the system of public finances / V. Melnyk, N. Kriuchkov, R. Shchur // Financial and Credit activity-problems of theory and practice. – 2020. – Vol. 2, Issue 33. – Pp. 215–222.

References

1. Bobrovska, O.Yu., Krushelnytska, T. A., Matveieva, O.Yu., Treshchov, M.M., Shevchenko, L.H., Serohin, S.M. (Ed.). (2018). *Upravlinnia finansovymy resursamy ta biudzhetom terytorialnykh hromad [Management of financial resources and the budget of territorial communities]*. HRANI.

2. Bobrovska, O.Yu., Munko, A.Yu. (2015). Finansovo-ekonomichne zabezpechennia terytorii v umovakh detsentralizatsii [Financial and economic provision of territories in conditions of decentralization]. *Aspekty publichnoho upravlinnia – Aspects of public administration*, (4), 84–92.

3. Bobrovska, O.Yu. (2022). Innovatsiino oriientovane upravlinnia ekonomichnym zrostanniam rehioniv [Innovation-oriented management of economic growth of regions]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 9-10, 5–10.

4. Bondaruk, T.H. (2015). Dokhody mistsevykh biudzhetiv v umovakh detsentralizatsii [Revenues of local budgets in conditions of decentralization]. *Naukovyi visnyk NASOA – Scientific Bulletin of NASOA*, (1), 51–56.

5. Borshch, H.A., Vakulenko, V.M., Hrynychuk, N.M., Dekhtiarenko, Yu.F., Ihnatenko, O.S., Kuibida, V.S., Tkachuk, A. (2017). *Resursne zabezpechennia obiednanoi terytorialnoi hromady ta yii marketynh [Resource provision of the united territorial community and its marketing]*.

6. Hohol, T.V., Melnychuk, L.M. (2022). Transformatsiia terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Transformation of territorial communities in the conditions of decentralization of power in Ukraine]. *Pravo ta derzhava Ukrainy – Law and State of Ukraine*, (1), 216-224.

7. Demianchuk, O. (2014). Skladovi finansovoho potentsialu administrativno-terytorialnoi odynytisi [Components of the financial potential of the administrative-territorial unit]. *Naukovi zapysky Natsionalnogo universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Ekonomika» – Scientific Notes of the National University "Ostroh Academy". "Economy" series*, (25), 95-103.

8. Dzhuryk, Kh.B., Bondarchuk, M.K. (2019). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do otsiniuvannia dokhodiv obiednanykh terytorialnykh hromad [Theoretical and methodological approaches to the assessment of the income of united territorial communities]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytsky National University. Economic sciences*, (3), 48-51.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

9. Dub, A.R., Navruzova, Yu.P. (2019). Finansovi mekhanizmy derzhavnoi pidtrymky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii [Financial mechanisms of state support for social and economic development of united territorial communities in conditions of decentralization]. *Problemy ekonomiky – Problems of economy*, (1(39)), 52–58.

10. Durman, M.O., Durman, O.L. (2018). Subventsiia na rozvytok infrastruktury obiednanykh terytorialnykh hromad yak instrument vprovadzhennia novoi rehionalnoi polityky [Subsidy for the development of the infrastructure of united territorial communities as a tool for implementing a new regional policy]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia – Theory and practice of state administration and local self-government*, (2), 37–42.

11. Oluiko, V.M. (2017). *Instrumenty rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii vlady [Tools for the development of united territorial communities in the conditions of decentralization of power]*. Vaite.

12. Kostetskyi, V.V., Tolubiak, V.S. (2019). Perspektyvy rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad v Ukraini [Prospects for the development of united territorial communities in Ukraine]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, (14), 33-41.

13. Krainy, O., Fedorchak, O. (2022). Finansuvannia rozvytku terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii [Financing the development of territorial communities in conditions of decentralization]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky – Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2(43), 118-125.

14. Krushelnytska, T. (2020). Finansova samodostatnist terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii: analiz ta novi vyklyky [Financial self-sufficiency of territorial communities in conditions of decentralization: analysis and new challenges]. *Aspekty publicznego upravlinnia – Aspects of public management*, 8(1), 6–17.

15. Kuzkin, Ye.Yu. (2019). *Finansove zabezpechennia fiskalnoho prostoru mistsevoho samovriaduvannia [Financial provision of the fiscal space of local self-government]*. KhNEU im. S. Kuznetsia; PP «Tekhnolohichniy Tsentr».

16. Latynin, M.A. (Ed.), Bobrovska, O.Yu., Doroshenko, H.O. (2015). *Derzhavna ekonomichna polityka rehionalnoho rozvytku [State economic policy of regional development]*. KharRI NADU “Mahistr”.

17. Lehkostup, I., Suliak, A. (2016). Detsentralizatsiia ta yii finansovi aspekty v suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh umovakh Ukrainy [Decentralization and its financial aspects in modern socio-economic conditions of Ukraine]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika – Herald of Odesa National University. Series: Economy*, 21(2), 151–155.

18. Lopushynskyi, I.P., Hryhorieva, L.M., Batanov, O.K. (2022). Biudzhethno-finansova detsentralizatsiia v konteksti reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini [Budget and financial decentralization in the context of reforming local self-government in Ukraine]. *Naukovi perspektyvy – Scientific perspectives*, (1(19)), 49–158.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

19. Marushchyn, Yu.V. (2018). Instrumenty biudzhethoi pidtrymky rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad [Tools of budgetary support for the development of united territorial communities]. *Universytetski naukovi zapysky – University notes*, (66), 200–210.

20. Matsuk, Z.A. (2013). Mizhbiudzhetni transferty v systemi finansovoho rehuliuвання: vyrivniuvannya finansovo-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [Interbudgetary transfers in the system of financial regulation: equalization of financial and economic development of regions]. *Naukovyi visnyk Bukovynskoho derzhavnoho finansovo-ekonomichnoho universytetu – Scientific bulletin of the Bukovyna State Financial and Economic University*, (1), 128–139.

21. Musaieva, I.V. (2017). Sutnist orhanizatsiinoho mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia finansovym zabezpechenniam rehionu [The essence of the organizational mechanism of the state management of financial support of the region]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Effectiveness of state management*, (3(48)), 208–215.

22. Oleksiuk, H.V., Popadynets, N.M., Samotii, N.S. (2021). Upravlinnia terytorialnyimi hromadamy na zasadakh terytorialnoho marketynhu: teoretyko-metodolohichni aspekty [Management of territorial communities on the basis of territorial marketing: theoretical and methodological aspects]. *Rehionalna ekonomika – Regional economy*, (3(101)), 15-27.

23. Pihul, N.H., Liuta, O.V. (2016). Zarubizhnyi dosvid provedennia detsentralizatsiinykh reform [Foreign experience of decentralization reforms]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national problems of the economy*, (9), 684–688.

24. Pro mistseve samovriaduvannya v Ukraini [On local self-government in Ukraine], Law of Ukraine № 280/97-VR (August 10, 2024. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>).

25. Spasiv, N.Ya. (2018). *Finansy obiednanykh terytorialnykh hromad: determinanty ta priorytety rozvytku [Finances of united territorial communities: determinants and development priorities]*. TNEU.

26. Taranhul, L.L., Koliada, T.A., Bodrova, I.V. (2015). Osoblyvosti formuvannya mizhbiudzhethnykh finansovykh potokiv v umovakh zaprovadzhennia v Ukraini biudzhethoi detsentralizatsii [Peculiarities of the formation of interbudgetary financial flows under the conditions of introduction of budget decentralization in Ukraine]. *Finansy Ukrainy – Finances of Ukraine*, (3), 30–44.

27. Chubar, O.H., Mashiko, K.S. (2016). Detsentralizatsiia i finansove zabezpechennia terytorialnoi hromady [Decentralization and financial support of the territorial community]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economy*, 1(1), 419–426.

28. Shybaieva, N.V. (2016). Skladovi protsesu detsentralizatsii v Ukraini [Components of the process of decentralization in Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva: Ekonomichni nauky – Bulletin of the Kharkiv National Technical University of the Rural State: Economic Sciences*, (3), 205–216.

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

29. Shchur, R.I. (2019). *Finansy obiednanykh terytorialnykh hromad v umovakh detsentralizatsii v Ukraini [Finances of united territorial communities in the conditions of decentralization in Ukraine]*. Osadtsa Yu. V.

30. Shchur, R.I. (2018). Finansy terytorialnykh hromad: osoblyvosti formuvannia v suchasnykh umovakh [Finances of territorial communities: peculiarities of formation in modern conditions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, 20(3), 162-165.

31. Shchur, R.I. (2018). Finansovyi potentsial terytorialnykh hromad: teoretychnyi analiz [Financial potential of territorial communities: theoretical analysis]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and state*, (5), 60–64.

32. Melnyk, V., Kriuchkov, N., Shchur, R. (2020). Peculiarities of forming total revenues of united territorial communities in Ukraine under current conditions of transforming the system of public finances. *Financial and Credit activity-problems of theory and practice*, 2(33), 215–222.

Отримано 08.02.2024

UDC336.1:352]:338.244.47

JEL Classification: H71; H72

Roman Shchur

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

E-mail: roman.shchur@pnu.edu.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0001-9945-3939>

Ivan Plets

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

E-mail: ivan.plets@pnu.edu.ua. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-9649-6770>

Mykola Urbanovych

PhD Student of the Department of Finance, Banking and Insurance
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: m64403132@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0009-0992-2881>

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR THE DEVELOPMENT OF TERRITORIAL COMMUNITIES UNDER THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Abstract. *The article systematizes approaches to the rational use of available financial development tools for their effective implementation in the activities of territorial communities in conditions of decentralization. The global practice of creating territorial communities, which*

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

includes: tax revenues to the community budget, accumulation of available financial resources and the release of temporarily idle funds for their multiplication, is considered. The author's interpretation of the concept of the economic term "territorial community" is presented. The features of financial management and the economic component of territorial community development are outlined. The grouped characteristics of the territorial community as an economic system. A budgetary mechanism for self-sufficient financial and economic development of territorial communities has been developed. The set of sources of involved and available resources of territorial communities is defined. The dynamics of the creation of territorial communities in Ukraine for 2019-2023 were analyzed. Proposed methods of financial provision of territorial communities, namely: accumulation of financial resources of territorial communities by providing certain types of paid services, analysis and evaluation of the use of financial resources is carried out using financial tools for the development of territorial communities, and redistribution and use of financial resources depending on the achieved financial results of the activities of territorial communities. The considered tools and levers of financial support of territorial communities, such as: taxes and fees, subsidies, subventions, subsidies, tax benefits and others. The detailed structure of the implementation of financial instruments for the development of territorial communities is graphically depicted. The directions for the use of financial tools for the development of territorial communities are structured, consisting of the following components: development of the infrastructure of territorial communities, renewal of the main funds of communal property, repayment of debts to local budgets, implementation of measures for the socio-economic development of territorial communities, reconstruction and new construction, and improvement of the quality of the provision of administrative services. The classification of risks and threats to the financial and economic development of territorial communities in Ukraine is considered. The concept of financial decentralization of territorial communities, which is dominant in modern society, has been developed. It is proved that from the point of view of financial instruments that are the basis of the development of TG, the economic system acts as an adaptation mechanism that serves as a connecting link between different levels of interaction of TG with local self-government bodies and business.

Keywords: territorial community, financial instruments, decentralization, finance, financial institutions, state, local self-government, subventions, estimate, regional development, infrastructure.

Fig.: 7. *References:* 32.

Бібліографічний опис для цитування:

Щур Р. І., Плець І. І., Урбанович М. М. Фінансові інструменти розвитку територіальних громад в умовах децентралізації. *Науковий вісник Полісся*. 2024. № 1(28). С. 187-207.